

IŠ SPAUDOS DRAUDIMO ISTORIJS (Legalii lietuvių inteligentijos kova)

Rimantas VĖBRA

Kova prieš lietuviškos spaudos draudimą vyko legaliai ir nelegaliai.

Tarybinėje istorinėje literatūroje galima rasti prieštaringų nuomonių, vertinant legalią lietuvių visuomenės veikėjų veiklą, taip pat ir prašymus įvairioms centriniams įstaigoms leisti spausdinti lietuviškas knygas lotyniškais raidėmis. Kai kurie autoriai panašią veiklą linę vertinti neigiamai, neatsižvelgdami į konkrečias to meto sąlygas.

Legalios kovos metodai taip pat yra kovos prieš spaudos draudimą istorijos dalis, kuri iki pastarojo meto nėra išsamiau tyrinėta. Legalios kovos metodai buvo gana įvairūs: kritiniai straipsniai liberalesniuose rusiškuose ir kituose laikraščiuose, pranešimai įvairiose konferencijose, tautosakos rinkimas, etnografiniai, kalbiniai ir kt. tyrinėjimai, kultūrinė legalių draugijų veikla ir t.t. Prie legalių kovos metodų priklauso ir prašymai panaikinti spaudos draudimą, leisti spausdinti originalius arba verstinius rankraščius (naują leidimą anksčiau išleistos knygos) lotyniška abėcėle ir t.t.

Susirašinėjime šiuo klausimu galima išskirti dvi dokumentų grupes: 1) skundai; 2) prašymai.

Skundai buvo rašomi: 1) reikalaujant grąžinti caro administracijos konfiskuotas, tačiau cenzūros leistas knygas (jie daugiausia buvo rašomi Vilniaus spaustuvininkų septintojo dešimtmečio antrojoje pusėje — aštuntojo pradžioje, o lietuvių inteligentijos atstovų — XIX a. pabaigoje — XX a. pradžioje); 2) reikalaujant leisti baigti cenzūros leistas ir pradėtas spausdinti knygas; 3) reikalaujant leisti parduoti jau išspausdintas knygas; 4) prašant sumažinti pinigines nuobaudas už prekybą nelegaliomis lietuviškomis knygomis; 5) viena iš legalios kovos formų, naudotų valstiečių (tiesa, dažniau ginčiuose su dvarininkais dėl žemės), buvo išrinktų delegatų siuntimas į Peterburgą pas carą.

Pagal norimų išleisti knygų turinį pareiškimus galima suskirstyti taip: 1) prašymai leisti išspausdinti kalendorius; 2) prašymai leisti išspausdinti maldaknyges; 3) prašymai leisti išspausdinti mokslo populiarinimo brošiūras (medicinos, žemės ūkio ir kt. klausimais); 4) prašymai leisti lietuviškus laikraščius; 5) prašymai leisti išspausdinti žodynus; 6) prašy-

mai leisti išspausdinti grožinės literatūros kūrinėlius; 7) prašymai visai panaikinti spaudos draudimą ir t.t.

Pagal pateikiamą argumentaciją visus prašymus galima suskirstyti taip: 1) rusiška abėcėlė netinka lietuvių kalbai; 2) knyga parašyta ne lotyniška—lenkiška, o lotyniška—čekiška, lotyniška—lietuviška abėcėlė, kurios yra neuždraustos; 3) latviams leista vartoti lotynišką abėcėlę; 4) pirmą knygą laida cenzūros neuždrausta; 5) būtina sumažinti nelegalių antivyriausybinių turinio knygų plitimą; 6) būtina nutraukti spekuliaciją knygomis ir padaryti jas prieinamesnes gyventojams; 7) krašto ekonominio vystymosi poreikiai iš gyventojų reikalauja vis daugiau specialių žinių, ir vienintelis jų šaltinis — spauda; 8) gyventojų tarpe būtina skleisti medicinos, buities kultūros ir panašias žinias; suteikti kitą reikalingą informaciją; 9) sumažinti lietuvių polonizaciją, nes, neturėdami lietuviškų knygų, vaikai mokosi iš lenkiškų; 10) žymiai pagerinti švietimo lygį; 11) anksčiau išleistos knygos (pirmiausios maldaknygės) sudulėjo, ir gyventojai priversti pirkti kontrabandines, o jų persekiojimas gimdo neapykantą administracijos pareigūnams.

Tokių prašymų, pradėdant septintojo dešimtmečio antrąją pusę, paduota daug. Apie tai byloja žemiau pateikiama lentelė. Ji sudaryta, remiantis archyviniais dokumentais (pačiais prašymais), rastais TSRS Centriniam valstybiniame archyve Leningrade, Vyriausiosios spaudos reikalų valdybos, Peterburgo cenzūros komiteto fonduose. Lentelėje pateikiamus skaičius reikia laikyti minimaliais, nes į ją neįtraukta dalis valstiečių rašytų prašymų, kurių originalai nerasti. Tačiau ir rasti prašymai pakankamai atspindi „pakilimo ir atoslūgio“ laikotarpį.

Spaudos draudimo metais paduotų prašymų ir skundų skaičius

Metai	1864	65	66	67	68	69	1870	71	72	73	74	75	76	77
Prašymų, skundų skaičius	?	1	5	1	5	1	?	?	?	?	?	2	8	12

Metai	78	79	1880	81	82	83	84	85	86	87	88	89	1890	91
Prašymų, skundų skaičius	7	14	7	12	6	9	7	5	2	2	?	?	?	2

Metai	92	93	94	95	96	97	98	99	1900	01	02	03	04	Iš viso
Prašymų, skundų skaičius	1	1	2	21	40	6	19	5	11	6	8	6	2	236

Prašymai daugiausia buvo siunčiami Peterburgo cenzūros komitetui, Vyriausiajai spaudos reikalų valdybai, Vidaus reikalų ministrui ir Rusijos imperatoriui.

Iš lentelės matyti, kad daugiausia prašymų buvo paduota septintojo dešimtmečio antrojoje pusėje, aštuntojo dešimtmečio antrojoje ir devinto dešimtmečio pirmojoje pusėje bei paskutiniojo dešimtmečio antrojoje pusėje. Šie periodai maždaug atitinka lietuvių nacionalinio sąjūdžio pakilimo laikotarpius. Prašymų gausumas 1895 m. gali būti paaiškinamas tuo, kad, Rusijos spaudos darbuotojų suvažiavimui priėmus nutarimą prašyti caro vyriausybę panaikinti lietuviškos spaudos draudimą, lietuvių inteligentija pasistengė jį paremti prašymais iš Lietuvos, kurie buvo siunčiami vieno arba net kelių valsčių vardu. Juos rašė ne tik studijuojantis jaunimas, inteligentija, bet ir valstiečiai. Vienu atveju, pvz., P. Vileišiui, F. Zavadskui ir dar vienam kitam, pavykdavo gauti leidimą, ir lotyniška abėcėle išspausdinta knyga pasiekdavo samanotą lietuvių trobą. Kitu atveju, nors prašymas ir būdavo atmetamas, įvairios vyriausybės žinybos būdavo priverčiamos vėl gvildinti „lietuvišką klausimą“, o pradedant 1897 m., kasmet svarstyti Ministrų komitete.

Kai XX a. pradžioje buvo ruošiamasi panaikinti lietuviškos spaudos draudimą, jo istorija sudarė daugiau kaip 250 lapų bylą. Nemaža vietos joje skirta ir legalios kovos metodams.

Be to, minėti prašymai yra svarbus šaltinis lietuvių literatūros istorijos, bibliografijos ir ypač to meto Lietuvos istorijos tyrinėtojiui, nes jų analizė leidžia geriau atskleisti lietuvių buržuazijos veiklą ir idėines pakraipas.

Publikuojami dokumentai¹ paimti neatsitiktinai. J. Šliūpo prašymas — tai savotiška peticija, kurioje prašoma apskritai panaikinti lietuviškos spaudos draudimą. S. Baltramaičio straipsnio rankraštyje stengiamasi apginti liberaliąją rusų spaudą, smerkusią lietuviškos spaudos draudimą. L. Antonevičius prašė leisti išspausdinti pasaulietinio turinio knygelę, o M. Davainis-Silvestraitis — maldaknygę.

Visų keturių autorių rankraščio turinio sugretinimas leidžia geriau atskleisti skirtingos idėinės pakraipos atstovų argumentaciją prieš spaudos draudimą.

Tyrinėjant rankraščių turinį, negalima užmiršti to, kad jie buvo rašyti aukštiesiems caro pareigūnams, ir todėl autoriai privalėjo būti kiek galima diplomatiškesni. Nepaisant to, rankraščiai atspindi pagrindinę autorių idėinę pakraipą.

¹ Dokumentai rasti ir saugomi Centriniaame valstybiniame istoriniame archyve Leningrade (toliau — CVIAL), Vyriausiosios spaudos reikalų valdybos fonde (f. 776, ap. 20, b. 522, l. 21—22; b. 585, l. 112—117; ap. 21, b. 143, l. 22—23; b. 415, l. 21). Rankraščių kalba ir rašyba netaisyta. Vietoje raidės „i“ rašyta raidė „u“, o ženklas „ъ“ nerašomas.

Gali kilti klausimas, kaip aukštieji caro pareigūnai reaguodavo į panašius prašymus? Sustiprėjus reakcinėms tendencijoms valdančiuose sluoksniuose, dažniausiai ant prašymų būdavo užrašoma: „Nepatenkinti“, „Atmesti“. Kai kuriais atvejais prašymas apkeliaudavo keletą žinybų (dažniausiai būdavo siunčiami ir Vilniaus generalgubernatoriui). Aukštieji caro pareigūnai ir ypač buvusieji Šiaurės vakarų krašte suprato, ko siekiama šiais prašymais. Pvz., Vilniaus generalgubernatorius 1892 m. gruodžio 19 d. rašte Nr. 1977 Vyriausiajai spaudos reikalų valdybai rašė: „Lietuvių inteligentija jau ne kartą įvairiomis dingstimis bandė išgauti šio (lietuviškos spaudos — R.V.) draudimo panaikinimą, tačiau iki šiolei veltui“². Kiekvienas naujas prašymas, jo nuomone, tai noras išbandyti laimę, sužinoti vyriausybės nuomonę apie spaudos draudimą. Leidimas spausdinti lotyniškai abėcėle vieną ar kitą knygą būtų davęs precedentą naujiems ir didesniems prašymams³.

Taigi caro pareigūnai suprato tikrąjį prašymų tikslą. Ir nepaisant to, XIX a. devintajame ir paskutiniajame dešimtmetyje vyriausybės žinybos keletą kartų svarstė tolesnį lietuviškosios spaudos draudimo tikslingumą. Šiais „liberalizmo“ laikotarpiais prašymų autoriams būdavo atsakoma maždaug taip: „Jūsų prašymas negali būti patenkintas, kol aukštosios įstaigos apsvarstys lietuviškų leidinių spausdinimą lotyniškais—lenkiškais spaudmenimis“⁴.

Kaip žinoma, tokie svarstymai iki 1904 m. baigdavosi reakcijos pergalė.

JONO ŠLIŪPO

prašymas

1884 metų J. Šliūpo misija pas Varšuvos generalgubernatorių mokslinėje literatūroje pakankamai komentuota.

Dabar archyviniai dokumentai rodo, kad J. Šliūpo misija pas Varšuvos generalgubernatorių buvo ne vienintelė. Pirmą kartą jis su panašia misija buvo nuvykęs pas Vidaus reikalų ministrą 1882 m. lapkričio mėnesį⁵. Prašymas rašytas paties autoriaus, ir jame nemaža stiliaus klaidų, rusų kalbai nebūdingos sakinių struktūros ir kt.

Kaip rodo prašymo teiginiai, J. Šliūpas siekė dviejų tikslų: 1) pabandyti įrodyti lietuviškos spaudos draudimo beprasmiškumą; 2) gauti leidimą

² CVIAL, f. 776, ap. 20, b. 1255, l. 92.

³ Ten pat, l. 93.

⁴ Vyriausiosios spaudos reikalų valdybos 1900 m. lapkričio 15 d. raštas Nr. 8418 inžinieriui technologui A. Maciejauskui (žr. CVIAL, f. 776, ap. 21, b. 415, l. 20).

⁵ Prašymo originalą žr. CVIAL, f. 776, ap. 20, b. 522, l. 21—22. Abi J. Šliūpo misijos yra logiškai motyvuotos, nes antrosios revoliucinės situacijos metu valdančiuose sluoksniuose atsiranda spaudos draudimo panaikinimo šalininkų. Buvo net sudaryta spaudos panaikinimo byla. Tiek Vidaus reikalų ministro, tiek Varšuvos generalgubernatoriaus (o jam buvo pavaldi Suvalkų gubernija) žodis buvo labai svarus ir galėjo nulemti svarstymo eigą.

Rusijos imperijoje leisti lietuvišką laikraštį. Pastarasis tikslas J. Šliūpai svarbiausias, nes kaip tik tuo metu lietuvių inteligentų grupė ėmėsi organizuoti laikraščio leidimą.

J. Šliūpo prašymas vienas iš nedaugelio, kuriame lietuviškos spaudos draudimo panaikinimo būtinybė bandoma įrodyti ekonominio vystymosi poreikiais. Autorius atkreipia dėmesį į tai, kad po baudžios panaikinimo prasidėjęs spartus smulkiaprekių ūkio augimas savo galimybes išsėmė ir kalbamuojų laikotarpiu prasidėjo spartus šio ūkio irimas, valstietijos klasinis skaidymasis, nuskurdimas. Šių procesų kaltininkais J. Šliūpas laiko šias priežastis: 1) švietimo stoka; 2) nemokėjimas tinkamai įdirbti žemę ir žemės nuvalinimas; 3) gyventojų perteklius ir nuolat progresuojantis žemės badas, žemės sklypų skaidymas; 4) nežinojimas, kur ir kaip panaudoti turimą kapitalą; 5) bylinėjimasis dėl žemės.

Taigi autoriaus pozicijos švietėjiškos, nes jis prie svarbiausių valstietijos nuskurdinimo priežasčių pirmiausia priskiria švietimo stoką, bylinėjimąsi ir sklypų skaidymą. Autoriaus įsitikinimu, nustojus drausti lietuvišką spaudą ir augant švietimo lygiui, šios problemos, kaip ir kitos (valkatavimas, plėšikavimas, vagystės), bus išspręstos.

Tačiau nurodytų problemų spręsti neįmanoma, nes, uždraudus lietuvišką spaudą ir išgijus lietuvių kalbą, mokyklų vaidmuo smarkiai smuko, jos visai atvirai pradėjo vykdyti nutautinimo politiką. Be to, mokyklos aprūpinamos menkaverčiais vadovėliais. Prievartinis lietuvių nutautinimas padarė didelę žalą lietuvių ir rusų tautų kultūriniais ryšiams. Žemas mokymo lygis neleidžia lietuvių jaunimui naudotis rusų literatūra, ir apskritai jam tampa neprieinami rusų kultūros lobynai. Kaip matome, autorius susirūpinęs švietimo sistema Lietuvoje bei ta žala, kurią padarė spaudos draudimas lietuvių—rusų tautų santykiams, lietuvių dvasiniam turėjimui.

J. Šliūpas, gindamas lotyniškos abėcėlės teises, atkreipia dėmesį į tai, kad spaudos draudimas smarkiai sustiprino lietuvių polonizavimą ir pagimdė spekuliaciją knygomis. Taigi, matyt, J. Šliūpas pirmasis aiškiai nurodė, kad lietuviškos spaudos draudimu pasinaudojo įvairūs spekuliantai, norėdami pasipelnyti, bei prolenkiškai nusiteikę dvarininkai ir dvasininkai, brukdami lietuviams lenkiškas maldaknyges, kurios nebuvo persekiojamos.

Autorius šiame prašyme „Lietuvių partijos“ (tai įdomus teiginys) vardu perspėja, kad nelegalių lietuviškų knygų plitimas stiprina antivyriausybines nuotaikas ir veiklą, gausėja antivyriausybinių literatūros kurstomas nacionalizmas.

Taigi autorius šiame prašyme, apeliuodamas į aukštųjų caro pareigūnų politinį blaivumą ir protą, siekia, kad būtų visai panaikintas lietuviškos spaudos draudimas.

J. Šliūpas net bando įrodyti, kokią naudą iš to gautų Rusijos imperijos valdantieji sluoksniai: 1) sumažėtų opozicija; 2) susidarytų galimybė cenzūrai kontroliuoti visuomeninę mintį ir tuo pačiu susilpnėtų antivyriausybinės nuotaikos; 3) susidarytų palankios sąlygos kovoti prieš polonizaciją; 4) būtų galima efektyviau kovoti su spekuliantais knygomis; 5) palengvėtų švietimo, mokslo žinių (pirmiausia žemės ūkiui reikalingų) plitimas. Susidarytų palankesnės sąlygos krašto ekonomikai vystytis, gyventojų pragyvenimo lygiui kelti.

Kai lietuvių nacija dar nebuvo susiformavusi, o kultūros bei visuomeninės veiklos židiniai dar tebuvo užuomazgos stadijoje, lietuviškos spaudos draudimo panaikinimas, legalaus periodinio leidinio pasirodymas būtų suvaidinęs svarbų vaidmenį lietuvių nacionaliniame sąjūdyje, padėjęs užsiimti pastovesniems ryšiams tiek tarp lietuvių inteligentijos atstovų, tiek tarp inteligentijos ir kitų lietuvių visuomenės socialinių tarpsluoksnių bei grupių.

Tuo metu dar nesusiformavusiai lietuvių nacijai caro pareigūnų nuolaidos (bent spaudos ir švietimo srityse) buvo gyvybiškai reikalingos. Ir šioje kovoje lietuvių inteligentijos veikla, bandymai legaliais keliais išspręsti problemą negali būti vertinami neigiamai.

Tikėjimą „blaivaus proto“ pergale tuo metu gimdė vyriausybiniuose sluoksniuose vykę nesutarimai lietuviškos spaudos draudimo klausimu (kaip žinoma, panašių iliuzijų daug būta dar ir „Aušrą“ leidžiant).

J. Šliūpo ir kitų lietuvių inteligentijos atstovų misija pasibaigė nesėkmingai. Vieni inteligentai susitaikė su esama padėtimi, kiti, kaip ir J. Šliūpas, ėmė leisti nelegalią literatūrą, periodinę spaudą. Jie tuo metu savo veikla įrodė, kad susirūpinimas „antivyriausybėmis nuotaikomis lietuvių tarpe“, plintančia „antivyriausybinių turinio literatūra“ jiems buvo padiktuotas tik taktikos sumetimais, t. y. noro koku nors būdu išgauti lietuviškos spaudos draudimo panaikinimą.

J. Šliūpo prašymas leidžia geriau suprasti ir „Aušros“ antilenkiškų nuotaikų priežastis. Jos buvo sukeltos lietuvių lenkinimo politikos, kurią vykdė bajorija ir dvasininkija, t. y. lenkiškieji nacionalistiniai sluoksniai. Todėl lietuvių inteligentija keletą kartų bandė pasinaudoti Rusijos vyriausybinese sferose egzistavusiomis „antilenkiškomis nuotaikomis“. Tačiau gyvenimo realybė išsklaidė panašias iliuzijas.

J. Šliūpo prašymas yra vertingas dokumentas, tyrinėjant lietuvių radikaliųjų liberalų idėjinę evoliuciją, sprendžiant įvairias to meto problemas.

Taigi J. Šliūpas yra vienas iš ryškiausių ano meto lietuvių visuomenės asmenybių. Jis, kaip ir pats to meto gyvenimas, pilnas prieštaravimų: jis ir socialdemokratas, pirmasis lietuvių literatūroje pradėjęs propaguoti K. Markso ir F. Engelso idėjas lietuvių kalba; jis ir radikalusis liberalas; jis ir ateistas, tačiau prisidėjęs prie lietuviškų parapijų įsteigimo JAV ir t. t.

Его Сиятельству,
Господину Министру Внутренних Дел

Крестьянина Ковенской губ., Шавельского уезда,
Грудзевской Волости, Ивана Роховича Шлюповича.

ПРОШЕНИЕ

Когда я на днях подавал несколько литовских сочинений на рассмотрение цензуры, мне было отказано, на основании постановлений Министра Внутренних Дел в 1864 и 1865 гг., напечатание оных латинским шрифтом, употребляющимся изстари в литовской духовной и гражданской литературе. Так как такой-же отказ в последнее время постиг очень многих авторов-литовцев оказывая удручающее влияние как на образованных литовцев так и на крестьян, честь имею покорнейше просить Ваше Сиятельство соизволить возобновить разрешение изданий на литовском языке латинским шрифтом.

При чем честь имею пояснить следующее:

а) Литовцы со всепокорнейшею благодарностью сознают, что в Августейшее царствование Государя Императора Александра II их экономическое состояние после освобождения крестьян от крепостного права стало было быстро двигаться вперед, но теперь с прискорбною грустью ощущают, что это движение уже давно приостановилось вследствие отсутствия просвещения и неумения как и куда приложить труд и капитал. Доказательством этому служит то обстоятельство, что литовец исключительно земледelec, промыслы же, торговля, мануфактурные изделия лежат угором. Такое положение оказало пагубное влияние на экономический быт литовцев. Когда численность народонаселения увеличилась, а земли неприбывало, и кроме того других источников доходов неоказалось, то безземельные элементы обратили свои взоры единственно на обладание землею; по этому за последние годы в Литве развилось сутяжничество из за владения землею и дележа участков столь сильно, что оно погубило благосостояние многих зажиточных хозяев и окончательно разорило значительную часть безземельного класса. Если еще прибавить что почва в Литве по своей природе скудная, что обработка ея жалкая вследствие отсутствия надлежащих хозяйственных знаний, и что почва во многих местностях уже истощена вследствие недостаточности пастбищ и отсутствия удобрения, то станет ясным, как благотворно могла бы влиять туземная печать распространяя знания нужные для улучшения хозяйства. С упадком же хозяйства связаны и другие бедствия страны, так в Литве усиливается бродяжничество. Голодные батраки сначала испрашивают милостыню по деревням, но таким путем не будучи в состоянии набы-

вать себе пропитание, сплачиваются в тайные шайки, грабят проезжих на больших дорогах, и мирный житель селения подвергается ежеминутной опасности потерять свое имущество и поплатиться жизнью.

Следовательно, отсутствие туземного печатного органа отозвалось весьма пагубно на экономическом благосостоянии жителей-туземцев.

б) Воспротив туземных издания Правительство делало попытку удовлетворить потребности просвещения учреждая сельские школы. Сельские школы, даже при существовании печатного слова, крестьянам очень желательны и необходимы. Эти школы однако в своем настоящем виде в Литве являются крайне шатким распространителем знаний, так что роль и предназначение сельских школ заменить туземное печатное слово упало. Сельские школы не в состоянии выучить литовца-мальчика говорить по русски; а не владея языком литовцев ни в школе ни в жизни не способен пользоваться русскою литературою; сверх того школы не в состоянии вселить в сердца литовцев уважение и симпатию к русскому вследствие более сильного польского влияния. Сельские школы быть может тогда только достигли бы своего предназначения, когда общеобразовательные предметы преподавались бы на литовском, единственном туземцу понятном языке, при чем обращалось бы надлежащее внимание на научение русского языка.

Правда, десяток лет тому назад в сельских школах стали употреблять для чтения русские азбуки с переводами на литовский язык. Но переводы очень небрежны и мало понятны даже для образованного человека, разве можно ожидать чтобы мальчик начинающий изучать азбуку вынес от чтения таких статей в азбуках какую нибудь пользу? При этом трудность разбора усугубляется тем обстоятельством, что к литовскому языку пытались применить специфический алфавит, в основании которого положен русский. Но русский алфавит только с коренными видоизменениями своих начертаний и значений может быть пригоден фонетике литовского языка (ср. Литовские песни, изданные Юшкевичем в 1869 г. и Фортунатовым и Миллером в 1873 г.), так что этот вид шрифта никак не может считаться русским, а только новым изобретением. Между тем для литовского языка изстари употребляется латинский шрифт с надлежащими изменениями; этот шрифт, усовершенствованный **русскими** и заграничными учеными и даже исключительно употребляемый в ученом мире, Литовцам свят, новый же сотворенный звуковыми видоизменениями русских начертаний, им, как и всем необразованным народам нововведения, еретический и невежественный; книги печатанные таким шрифтом не имеют ни нравственного веса ни распространения, и никак не могут возбудить доверие и симпатию ко всему русскому. Но сверх того навязывание такого шрифта служит средством удаляющим литовцев от нравственно-ду-

ховного единения с русскими, оно прямо побуждает их сближаться с поляками, которые со своей стороны через посредство дворянства и духовенства искусно пользуются отсутствием литовской печати для пропаганды польского патриотизма; ведь в течении нескольких лет поляки издавали даже в Вильне календари и др. книги, прямо предназначенные для литовцев. И действительно, если нет органа, возбуждающего уважение и симпатии литовцев к русской культуре, нечего удивляться, когда они под таким спудом всегда становятся ярыми поляками. Чтобы русско-туземная партия литовцев получила нравственный противовес против польских веяний, необходимо литовцам разрешить употребление старинного латинского шрифта.

Кроме того отсутствием туземной печати ловко пользуются некоторые эксплуататоры получившие от Правительства привиллегию издавать и продавать молитвенники взимая за ничтожный экземпляр с народа огромные деньги, так как народ жадно бросается на появившиеся книги латинским шрифтом.

Отсутствие возможности легального распространения полезных книг, повело за собою появление контрабандных заграничных изданий, начиная с молитвенников и кончая брошюрами антирусского и антигосударственного направления.

в) Последствия разрешения изданий на литовском языке латинским шрифтом благоприятны для государства и туземцев литовцев. С одной стороны государство приобретает достойных граждан, преданность и благодарность литовцев, вооружит их против тайной крамолы, будет иметь возможность путем надлежащей цензуры следить за проявлением мысли на Литве, и кроме того не оставит литовцев далее влиянию польской культуры; с другой стороны литовцы освобожденные от тягостного влияния эксплуататоров и крамольщиков получают возможность легальным путем приобретать просвещение и станут применять оное на благо себе самим и всему Государству.

Итак имея в виду, что лишение Литовцев печатного слова отзывается губительно на их экономическое состояние и просвещение, кроме того находя, что отсутствие туземного органа лишает Правительство средств путем надлежащей цензуры следить за проявлением мысли на Литве и оставляет литовцев тайному влиянию польской культуры; далее имея в виду, что Литовцы принуждены удовлетворять духовные потребности контрабандными книжками, появляющимися в виде молитвенников и не редко брошюр с антирусским и антигосударственным направлением, что отсутствие законного распространения знаний дает произвольный простор эксплуататорам, и находя единственно немедленную помощь для искоренения внедряющихся дел — разрешение книгопечатания, газето- и журнало изданий на литовском языке латинским шрифтом, которого применение к литовскому языку выра-

ботано изстари и усовершенствовано самими же русскими учеными; честь имею всепокорнейше и убедительнейше просить Ваше Сиятельство не оставить нас бедных людей, невидящих другого спасения кроме указанного, и не отказать своего покровительства над нами, как не отказываете нашим соплеменникам латышам, а разрешить нам печатание книг и газет латинским шрифтом.

1882 г.

ноября 7 дня

Иван Шлюпович.

С. Петербург

Место жительства просителя:

Василевский Остров, Первая Линия, № д. 38, № кв. 30.

S. BALTRAMAČIO 1898 m. STRAIPSNIO RANKRAŠTIS

Renkant medžiagą lietuviškos spaudos draudimo istorijai, Centriniam valstybiniame istoriniame archyve Leningrade drauge su kitais dokumentais rastas ir žymaus lietuvių bibliografo bei etnografo, kovotojo prieš spaudos draudimą Silvestro Baltramaičio rankraštis rusų kalba⁶. Jis yra byloje, kur surinkta nemaža kitų lietuviškos spaudos draudimo istorijos dokumentų. Juos surinko caro administracijos pareigūnai XX a. pradžioje, kai buvo svarstomas lietuviškos spaudos draudimo panaikinimo klausimas.

Iš byloje esančių dokumentų negalima nustatyti, kokių būdu šis nebaigtas S. Baltramaičio straipsnis pateko į caro pareigūnų rankas. Straipsnis neturi pavadinimo ir datos (esamas pavadinimas užrašytas ne autoriaus, o administracijos pareigūnų). Straipsnis, kaip rodo pats tekstas, rašytas 1898 m. Tai bandymas apginti liberalinės pakraipos straipsnius rusų periodinėje spaudoje. Jame gvildenama caro vyriausybės nacionalinė priespauda, daugiausia lietuviškos spaudos draudimas.

Autorius kalba apie tai, kad lietuvių inteligentija neturi teisių dirbti savame krašte, todėl daugelis priversti emigruoti į užsienį. Jaunimas mokyklose negali mokytis gimtąja kalba, nėra lietuviškų mokyklų. Autorius reiškia viltį, kad vyriausybė lietuvių tautai sugrąžins jos teises.

S. Baltramaitis šiame straipsnyje gina rusų liberaliųjų laikraščių ir žurnalų redaktorius bei leidėjus nuo reakcijos puolimo, įrodinėja, kad lietuviškos spaudos draudimas daro tik žalą. Noras turėti savą raidyną, sako S. Baltramaitis, nereiškia pastangų atkurti Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę, kaip bando įrodinėti reaktionieriai. Lietuvių ir rusų tautų bendradarbiavimas, ryšiai turi senas ir geras tradicijas.

⁶ Zr. CVIAL, f. 776, ap. 20, b. 585, l. 112—117.

Autorius trumpai apžvelgia lietuvių raštijos istoriją ir sako, kad lotyniškas raidynas lietuvių raštijoje vartojamas jau nuo XVI a. Taigi, tai senos tradicijos, ir jos jokių būdu nėra kam nors pavojingos, kaip bandą įrodinėti kai kurie autoriai.

Šiame straipsnyje S. Baltramaitis aiškiai ir ryžtingai stojo už spaudos draudimo panaikinimą, tuo pačiu prisidėdamas prie bendro lietuvių tautos protesto.

Nors straipsnis nebaigtas, tačiau jis vertingas ir S. Baltramaičio bibliografams, ir lietuviškos spaudos draudimo istorijos tyrinėtojams. Jis leidžia visapusiškiau suvokti S. Baltramaičio asmenybę.

ЗАМЕТКА

**Балтрамайтиса, библиотекаря И. Пуб. библиотеки,
автора Литовской библиографии**

Как известно существует мнение будто бы литовцы чуждаются русской грамотности, под влиянием какого то фанатизма или упрямства вследствие чего уменьшилось число учащихся литовских детей в народных школах. Но если вникнуть в самое обстоятельство этого дела: то окажется, что не вследствие фанатизма или упрямства литовцев, уменьшился процент литовских детей посещающих народные школы. Известно что в Северо-Западном крае по министерству народного просвещения не дают учительских должностей, как в средних, так в нижших учебных заведениях, как в городских, так в сельских школах ни кому из местных жителей, по преимуществу литовцам, католикам. Тоже по почтово-телеграфному ведомству, ни в судебно-мировых учреждениях, ни даже в учреждениях по крестьянским делам, как нпр. в канцеляриях мировых посредников и в волостных правлениях. Так как литовцы на своей родине не могут получить ни каких должностей ни от правительства или по выбору, кроме сельских старост: то и не представляется им особенной практической пользы знание русского языка, если не имеют возможности приложить своих знаний к делу. Потому многие мало мальски грамотные и с лучшими физическими и нравственными качествами молодые люди уходят в Америку или в Африку искать лучшего заработка и счастья. Правда, служит несколько католиков в этом крае, но это, поступившие на службу еще в пятидесятых и шестидесятых годах; кроме того эти личности почти все без исключения дворяне, а дворяне все называют себя поляками. Поляки, обладающие большими средствами, имеют связи в высшем обществе и всегда скорей достигают должностей и облегчений.

Между тем в городах Северо-Западного края евреи имеют еврейские училища, в которых все должности исполняют сами же евреи, евреи учителя, евреи попечители еврейских школ.

Если бы в народных школах были бы учителя из литовцев: то распространение русской грамотности между литовцами пошло бы успешнее. В народную школу поступают исключительно дети крестьян литовцев, знающие только свой родной язык литовский: следовательно детям не знающим по русски ни слова, трудно понять объяснения учителя на русском языке. Из этого ясно, что обучение детей грамоте сильно замедляется. Если бы учение литовских детей в народных школах начиналось на родном их языке: то дети, зная читать на родном языке и исподоволь прислушиваясь к русским словам и звукам, успешнее стали бы изучать и русскую грамоту.

Так как Русское Правительство даровала большие милости дворянам и полякам снятием контрибуции: то смеем ожидать что и литовцам крестьянам будут даровано равноправность относительно прав служебных и других. [Šioje vietoje tekstas nutūksta. Prasideda tik kitaime lape.]

В конце прошлого 1897 года появилось в С. П[етер]бургских Ведомостях, Новом Времени и в других русских газетах несколько статей утилитарного направления в пользу литовского народа именно о необходимости допущения печатать литовския книги латино-литовским шрифтом наравне с другими инородцами в России, как поляки, немцы, эсты, евреи и др. Эти статьи тем и ограничились, что высказывали свое мнение в пользу допущения латино-литовского шрифта для литовских народных книг: но ничего не говорилось об изъятии русского языка из народных школ в Северо-Западном крае, и о замене его литовским.

Эти гуманные статьи не понравились некоторым, надо полагать, узким патриотам, как напр. г. Липранди отчаено стал вопить в «Русском вестнике» 1898 №1., обзывая редакторов и издателей русск. журналов газетных дел мастерами см. ст. Далее говорит г. Липранди: «Такое положение становится, наконец, невыносимым для наших не в меру услужливых радетелей сепаратизмов, и они решили...» хотя ничего подобного не было говорено в упомянутых статьях. Напротив говорилось, что бесполезно преследовать людей без вины или иначе говоря, что не предусмотрена или недана народу приличная нравственная пища в виде книжек для самовоспитания: то не удивительно что народ пользуется услугами иностранной печати.

В Русск. вест. 1898 № 1 стр. 337 сильно говорит и хочет что то доказать, но без фактов и сильными выражениями: «Мы знаем, говорит, что существовало литовское государство, которое, однако, в целом своем не было Литвой и считаться таковою отнюдь не могло».

Как просители о допущении Литовско-латинского шрифта для литовских книг, так и статьи поддерживавшие их ходатайства ничего не говорили о литовском государстве: между тем г. Липранди пугает себя воспоминаниями о бывшем литовском государстве и гг. редакторов и издателей русск. газет готов заподозрить в измене.

Далее на стр. 339 говорит: «И князь и народ литовский приняли от своей покоренной (т. е. русской) народности и военное устройство, язык и письменность, нравы и [о]бычаи, словом всецело восприняли русскую культуру». Мы с этим согласны, что литовцы ни в старину ни теперь не чуждаются ни русского языка ни русской культуры: следовательно народ литовский не дикий, способен к интеллектуальному развитию и как смирный народ не может быть опасен в общественной жизни. Действительно в былое время литовские князья завоевали всю Западную Россию, как о том свидетельствуют исторические факты, что литовцы под предводительством Жомойтского князя Эрдзивила разбили татар предводимых Шейбахом братом Батые в окрестностях Лиды в 1242 г., литовский кароль Мендог разбил татар в 1249 г. под Кайдановом и в 1250 г при реке Окуневке (см. Narbutt, IV т стр. 96). Таким образом была завоевана Западная Россия и татары отодвинуты за Днепр и дальше. Но это завоевание не было тягостно для страны: напротив литовския князя освободили от татарскаго ига устроили государство поддерживали порядок, заботились о благосостоянии Православной церкви. Подобное сожительство литовцев с русскими в старину не может пугать современных русских людей. Притом литовский народ не многочисленный, как сам г. Липр. доказывает, что не больше 1 1/2 миллиона Литовцев, не может быть политически опасны Русскому государству. Высказываемыя опасения в рассматриваемой статье против литовско-латинскаго шрифта намекаю[т] только на то, что автор статьи одержим антропофочическими чувствами, что конечно не соответствует нашему времени.

Что касается литовской письменности, то необходимо заметить, что во время язычества литовцы пользовались руническими письменами, т. е. такими рунами какия были в употреблении у всех северных народов, как Скандинавы Германцы и др. Но неудалось напасть на следы применения русских и старо-славянских букв к литовской письменности до 1865 г. Хотя г. Липр. и говорит, что литовцы приняли русский язык и русския письмена; но не указал никакого сочинения на литовском языке русскими буквами напечатанного в XV—XVIII столетия. Русские не потрудились составить азбуку для литовцев в старину как напр. сделали Кирилл и Мефодий для Славян. Русския не переводили на литовский язык священное Писание, как делали Кирилл и Мефодий для Славян. Точно так же ничего не сделали и Поляки для литовцев в этом отношении. Хотя литовцы приняли христианство от Поля-

ков, но поляки для своих крестников ни одной строчки не перевели из священного Писания на литовский язык.

Когда литовцы усвоились с христианством по католическому обряду: то сами литовцы выработали себе азбуку и стали переводить на литовский язык необходимые книги. Так нпр. Николай Даукша каноник Жамойтской епархии перевел с польского на литовский язык катехизис и издал в Вильне в 1595 г. Затем перевел на литовский язык Постыллю Вуйка и напеча[та]л тоже в Вильне в 1599 г. Для этих переводов Даукша составил литовскую азбуку приличную литовскому языку и выработал литовскую орфографию [см. Вольтер, Литовский Катехизис Даукши 1886 г.]. За такие благородные труды на ниве христианской церкви поляки католики обвинили Даукшу в литовском сепаратизме, как и теперь литовцев обвиняют в сепаратических стремлениях за ходатайство дозволить им печатать литовские книги литовско-латинским шрифтом, выработанный предками и коренившийся веками в литовской письменности. Конечно не один Даукша трудился по этому предмету: так напр. иезуит Ширвид в предисловии к своим проповедям «Punk[t]y kazan» Wilno, 1629 на польском и литовском языке, говорил что необходимо особые знаки и буквы для литовского языка различны от польских, затем написал грамматику литовского языка которая до сих пор ненапечатана. Ширвид составил словарь польско-латинско-литовский который пять изданий выдержал. 5-ое изд. напечатано в 1713 г. в Вильне. Точно так же Община Кальвинистов составляла и печатала на литовском языке це[p]ковныя книги по азбуке Даукши и Ширвида. *Kniga Nobažnistes. Keidanė* в 1653 г. 3 части. Даниель Клейн составил грамматику литовского языка «*Grammatica Lituanica...*» Regiomonti, 1653 здесь литовская азбука выработана отлично от немецкой и польской, но более ясно и определенно чем Даукши и Ширвида.

В наше время занимались многие филологи как Шлейхер, Куршат, Грюгема, Лескин, Беценбергер и др.

LIUDVIKO ANTONEVIČIAUS PRAŠYMAS

Gana reikšmingas XIX a. pabaigos įvykis buvo legalių lietuvių draugijų susikūrimas Rusijos imperijoje. Etnografinėje Lietuvoje jos negalėjo pasirodyti, nes caro administracija čia draudė bet kokias draugijas. Nors už etnografinės Lietuvos ribų Rusijos imperijoje kultūrinio arba mokslinio pobūdžio lietuvių draugijos taip pat buvo uždraustos, tačiau čia galėjo kurtis savišalpos ir panašios draugijos. Po jų priedanga ir ima telktis lietuvių inteligentija, besimokanti jaunuomenė.

Pastebimą vagą lietuvių visuomenės veikloje aplamai bei kovoje prieš spaudos draudimą išvarė 1892 m. įsikūrusi „Peterburgo lietuvių ir žemaičių labdarybės draugija“. Padavus 15 asmenų pasirašytą prašymą Vidaus reikalų ministerijai, buvo gautas oficialus leidimas. Draugijos įstatai Vidaus reikalų ministerijos buvo patvirtinti 1892 m. rugsėjo 25 d. L. Antonevičius buvo vienas iš draugijos steigėjų.

Tų pat metų gruodžio 4 d. draugijos susirinkime buvo nutarta prašyti Vyriausiąją spaudos reikalų valdybą leisti išspausdinti draugijos įstatus rusų ir lietuvių (lotyniškais raidėmis) kalbomis, kad būtų galima pa-gausinti draugijos eiles.

Toks pareiškimas Vyriausiajai spaudos reikalų valdybai 1892 m. gruodžio 5 d. draugijos komiteto vardu ir buvo paduotas⁷.

Nors ir gavusi neigiamą atsakymą, draugija nenusiminė. 1893 m., plintant choleros epidemijai, Peterburgo lietuviai rūpinosi išleisti knygelį apie apsisaugojimą nuo choleros.

Tiek steigiant minėtą draugiją (L. Antonevičius paliko rankraštį, kuriame aprašyta Peterburgo lietuvių ir žemaičių labdarybės draugijos įsteigimo istorija), tiek ir vėliau jos veikloje aktyviai dalyvavo ir L. Antonevičius. Apie tai mums byloja publikuojamas jo 1899 m. gegužės 21 d. prašymas⁸ Vidaus reikalų ministrui.

Iš šio prašymo matyti, kad L. Antonevičius pirmiausia susirūpinęs, jog „lietuviai neturi jokių periodinių leidinių“. Tai skamba kaip priekaištas, kaip užuomina, jog reikia panaikinti spaudos draudimą. Jo prašymas faktiškai ir yra bandymas išleisti brošiūrą „Žine apei badaujenčius ritmetines gubernijose“ draudžiama, t. y. lotyniška, abėcėle, nors oficialus pretekstas — labdarybė, t. y. noras padėti badaujantiems.

Iš šio prašymo gauname naujų duomenų apie L. Antonevičiaus publicistinę veiklą, jo dalyvavimą lietuvių inteligentijos veikloje.

Vidaus reikalų ministerija L. Antonevičiaus prašymą gavo gegužės 24 d. Sekančią dieną, t. y. gegužės 25, ministerijos valdininkas ant pareiškimo užrašo: „Referuoti“. Gegužės 29 d. to paties valdininko ranka užrašyta: „Ministras įsakė atmesti“. Taigi, L. Antonevičiaus rankraštis liko neišspausdintas.

⁷ Zr. prašymo originalą (CVIAL, f. 776, ap. 20, b. 1255, l. 90a). Vyriausioji spaudos reikalų valdyba prašymą pasiuntė Vilniaus generalgubernatoriui. Pastarasis savo rašte Vyriausiajai spaudos reikalų valdybai (žr. 1892 m. gruodžio 19 d. raštą Nr. 1977 — CVIAL, i. 776, ap. 20, b. 1255, l. 99) atsakė, kad reikia neleisti. 1892 m. gruodžio 31 d. raštu Nr. 6618 (žr. CVIAL, f. 776, ap. 20, b. 1255, l. 99) Vyriausioji spaudos reikalų valdyba Peterburgo lietuvių ir žemaičių labdarybės draugijos komitetui atsakė neigiamai.

⁸ Zr. CVIAL, f. 776, ap. 21, b. 143, l. 22—23.

Титулярного советника
Людвика Фаддеевича Антоневича

ПРОШЕНИЕ

Из правительственных и частных периодических изданий стало известно о постигшем бедствии восточных губерний вследствие неурожая минувшего года, и о той помощи, с какою бедствующим спешат все, не исключая и инородцев: поляков, латышей и др. Между тем об отклике на это литовцев никаких сведений не имеется, что представляется понятным, так как у них нет никаких периодических изданий, из которых они могли бы о таковом бедствии своевременно получить необходимые и достаточные сведения.

Желая пополнить этот пробел и побудить литовцев к оказанию посильной помощи бедствующему населению сказанных губерний мною составлена прилагаемая при сем рукопись на литовском языке: «Zinė apie badaujančius ritmetinėse gubernijose», что значит «Сообщение о голодающих в восточных губерниях», с соответственным в конце воззванием к литовцам, каковую рукопись и имею честь покорнейше просить Ваше Высокопревосходительство разрешить мне напечатать в количестве 2000 экземпляров **общепринятым литовским шрифтом**, коим рукопись написана, и коим печатаются издания на этом языке в Императорской Академии Наук.

Весь сбор, каковой получится от продажи этой брошюры после ее напечатания мною будет обращен на помощь голодающим указанных губерний согласно указанию Вашего Высокопревосходительства или при посредстве Российского Общества Красного Креста.

В заключение я осмеливаюсь почтительнейшие прибавить, что по почтении названной брошюры на родном языке литовцы, одаренные вообще глубоким чувством сострадания к несчастиям ближнего, наверно не замедлят поспешить на помощь с посильными приношениями.

В последующем имею честь покорнейше просить Ваше Высокопревосходительство приказать поставить меня в известность.

С. Петербург мая 21 дня 1899 года.
Титулярный Советник Антоневич.

Жительство имею:
в С. Петербурге по Первой Роте
Измайловского полка д. № 11, кв. № 8.

XIX a. pabaigoje, susiformavus lietuvių nacijai, sparčiai augant visuomeniam judėjimui, aukštųjų caro pareigūnų tarpe atsiranda asmenų, supratusių, kad toliau drausti lotynišką abėcėlę lietuvių raštijoje yra beprasmiška. Prasideda susirašinėjimas tarp įvairių žinybų, svarstymai.

Sios nuotaikos buvo žinomos ir lietuvių inteligentijai. Todėl pagausėja prašymų panaikinti lietuviškos spaudos draudimą. Tačiau radikaliau nusiteikę lietuvių inteligentijos atstovai šiuo metu jau puikiai supranta, kad spaudos draudimo panaikinimas jau prarado buvusį aktualumą. Lietuvių literatūra, periodinė spauda ir jos platinimas tuo metu buvo taip išaugę, kad tapo nebebaisūs jokie draudimai. Todėl pažangesnieji lietuvių visuomenės veikėjai tuo metu jau pasisakė ne tiek už lietuviškos spaudos laisvę aplamai, kiek už pažangios spaudos laisvę. Kol tokios laisvės nėra, jų supratimu, spaudos draudimas tik palengvina pažangios literatūros plitimą.

Tuo tarpu nuosaikioji lietuvių visuomenės dalis bijojo pažangių idėjų plitimo ir ypač ją gąsdino socialdemokratinės, revoliucinės literatūros plitimas. Šių idėjų plitimo grėsme šiuo metu gana dažnai motyvuojami prašymai leisti išspausdinti vieną ar kitą knygą. Toksai yra ir M. Davainio-Silvestraičio prašymas⁹. Jame autorius susirūpinęs tik tuo, kad lietuviai negali „laisvai garbinti dievą gimtąja kalba“. Todėl jis prašo leisti išspausdinti maldaknygę „Senas aukso altorius“. Pasaulietinio turinio pažangią literatūrą jis vadina „didžiai pavojinga lietuviui ramiam gyvenimui“.

Его Высокопревосходительству, Господину Министру Внутренних Дел

Дворянина Мечислава Иозефатова
Довойны-Сильвестровича

ПРОШЕНИЕ

Всякому христианину, находящемуся под Державною Рукою Нашего Государя разрешено свободно исповедывать свою веру, свободно славить Бога своими словами. Один только христианин литовец, повидимому лишен этого права: он не смеет иметь молитвенника на своем родном языке или по крайней мере не может иметь такого, так как печатание их литовским шрифтом уже около сорока лет не разрешается. За это время книги старых изданий все разошлись, все износились, а

⁹ Žr. prašymo originalą — CVIAL, f. 776, ap. 21, b. 415, l. 21.

между тем запрещение печатать все не снимается. Целым семьям ныне приходится довольствоваться одним молитвенником, если он или она не пожелают приобретать путем контрабанды изданных прусскими изданиями молитвенников, не одобренных ни духовною, ни светскою цензурою. Как известно, вместе с этими молитвенниками приходят из Пруссии и издания светского содержания, весьма опасные для спокойной жизни литовца своим противоправительственным направлением. Положить предел такому распространению, кажется, возможно только разрешением печатать литовским шрифтом. Тогда ни одна книга не минет законной цензуры.

В виду всего этого представляя при сем молитвенник «Senas Aukso Altorius» одобренный духовною и светскою цензурою, честь имею покорнейше просить Ваше Высокопревосходительство разрешить мне переиздать в г. Вильне сей молитвенник в определенном Вами количестве экземпляров.

М. Довойна-Сильвестрович

Адрес

г. Вильно, Антокольская улица
дом Жилинского № 14 кв. 7

1 мая 1900 года

Приложенный экземпляр литовского молитвенника как единственный прошу покорнейше приказать сохранить.

1971, birželis

ИЗ ИСТОРИИ ЗАПРЕТА ЛИТОВСКОЙ ПИСЬМЕННОСТИ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX в.

Римантас ВЕБРА

Резюме

Публикуются письма известных литовских общественных деятелей того времени: И. Шлюпаса, С. Балтрамайтиса, Л. Антоневича и М. Давайниса-Сильвестрайтиса. Оригиналы писем хранятся в Государственном историческом архиве в Ленинграде. Изложенные в письмах факты, мысли представляют большую ценность не только при исследовании истории запрета литовской письменности, но и для исследователей истории общественной мысли в Литве. Письма также дополняют данные об общественной деятельности выше указанных лиц.

ON THE HISTORY OF THE BAN OF THE LITHUANIAN PRESS

Rimantas VĖBRA

S u m m a r y

The letters published here are from the period of the ban of the Lithuanian press by czarism (1865—1904). They were written by the noted Lithuanian public men of that time J. Šliupas, S. Baltramaitis, M. Davainis-Silvestraitis. The originals of the letters belong to the State Historical Archives in Leningrad. The facts and ideas expressed in the letters are of importance for any investigator of the history of that period. Besides, the letters add some new data to the public activities of the above mentioned men.